

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

MOTSHEANONG/PHUPJANE 2025

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 8.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**TATAISO YA HO TSHWAYA TEKOKUTLWISISO**

- Kaha sepheo e le ho lekola kutlwisiso ya moithuti, mopeleto o fosahetseng le diphoso tsa puo dikarabong di se ke tsa nkelwa matshwao ntle le ha diphoso tseo di nyotobetsa moelelo/kutlwisiso. (Diphoso di nne di bontshwe.)
- Ha mohlalobuwa a sebedisitse mantswe a tswang puong e nngwe e seng ena eo a hlahlojwang ho yona, mantswe ao a se natswe, hape a se ke a nkelwa matshwao ha karabo e ntse e na le moelelo o utlwahalang. Leha ho le jwalo, haeba lentswe le hlahang puong e nngwe le sebedisitswe temeng ebile le hlahella e le karabo e nepahetseng, le fuwe matshwao.
- Bakeng sa potso e bulehileng, mohlalobuwa a se ke a abelwa matshwao bakeng sa karabo ya E/TJHE kapa KE A DUMELA/HA KE DUMELE.
Lebaka/tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
Ho se fanwe ka matshwao bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLLO.
Lebaka/tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Ha karabo e hloka lentswe le le leng empa mohlalobuwa a fane ka polelo e felletseng, a abelwe matshwao ha feela lentswe le nepahetseng le sehelletswa mola/qatsohisitswe.
- Ha potso e batla dintlha tse pedi/tharo, mohlalobuwa yena a fane ka dintlha tse fetang tse boletsweng, ho tshwauwe tse pedi/tharo tse qalang.
- Amohela mantswe a hlahang dipuong tse sebediswang mabatoweng a fapaneng.
- Bakeng sa dipotso tse nang le kgetho, ananela tlhaku e emetseng karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

POTSO YA 1**TEMA YA A**

- 1.1 Ke ne ke le moithuti wa bokgoni bo mahareng feela. ✓ (1)
- 1.2 Re tsebiswa ke keletso eo a ileng a mo fa yona, e a bontsha hore o tseba ka makala a fapaneng a thuto. ✓ (1)
- 1.3 Morolo ✓ (1)
- 1.4
 - O ile a fellwa ke mafolofolo le boikemisetso. ✓
 - O ile a inehela bophelong ba moo yunivesithing. ✓
 - O ne a se a sa bale dibuka tsa hae kgafetsa. (2)**Tse pedi feela.**
- 1.5
 - O ile a senyeha/ o ile a ima. ✓
 - O ile a feila dimojule tsohle tsa selemo sa ho qetela. ✓ (2)
- 1.6 Nakong eo a neng a le yunivesithing o ne a bapala, a inehetse monateng wa bophelo ba yunivesithing. Ha a se a sebetsa, o ne a tlohetse masawana a shebane le dithuto tsa hae. ✓✓ (2)
- 1.7 Ho bolelwa hore ha se ntho e bonolo, ke ntho e boima. ✓✓ (2)

- 1.8
- O ne a ipha nako le bana ba hae. ✓
 - O ne a ba thusa ka mosebetsi wa sekolo. ✓
 - O ne a ba phehela dijo tsa mantsiboya.
- Tse pedi feela.** (2)
- 1.9 B/tshwantshiso hobane bophelo boo Asanda a ileng a bo phela yunivesithing, bo ile ba hla ba ba boima ke kahoo bo tshwantshwang le noka ha e jele ditlhokwa. ✓✓ (2)
- 1.10
- O ile a se atlehe dimojuleng tsohle.
 - O ile a robaha lengole selemong sa hae sa ho qetela yunivesithing. ✓
 - O ile a lokela ho ntshetsa pele dithuto tsa hae a se a sebeta a shebane le boikarabelo ba lelapa. ✓
- Tse pedi feela** (2)
- 1.11
- Ke ketsahalo ya ho thubeha ha lenyalo la hae ✓ hobane ketsahalo eo e ile ya mo kudisa haholo. ✓
 - Mongodi o hlalosa diketsahalo tse ding e le ditsietsi le maseba, ha ketsahalo ya lenyalo yona e bitswa koduwa.
- E e le nngwe feela** (2)
- 1.12 Ke nahana hore mongodi o se fihlelletse hobane sepheo ke ho kgothatsa le ho eletsa batho hore ba se ke ba lahla ditiro tsa bona bophelong ho se na taba hore maemo a boima ho le hokae jwalo ka ha Asanda a sa ka a lahla toro ya hae. ✓✓ (2)
- 1.13 Papiso/tshwantshanyo ke sekapuo seo ho sona se itseng se bapiswang le se seng se sa tshwaneng le sona ka ho phethahala. Polelong ena se bolela hore Asanda o re mafolofolo le boikemisetso ba hae dithutong, di ile tsa fela hanghang ka potlako feela jwalo kaha mohodi o nyametswa ke tjhabo ya letsatsi. ✓✓✓ (3)

TEMA YA B

- 1.14
- Motho ya nomoruweng 5 o sebedisa selefounu. ✓
 - Batho ba setshwantshong ba ka tereneng. ✓
- (2)
- 1.15
- Kaofela ha bona ba robetse. ✓
 - E mong le e mong o behile mokotlana hodima hae. ✓
- (2)
- 1.16
- Ke dumellana le wona, hobane tsela eo ba apereng ka yona e ka bolela hore ba tswa mesebetsing e fapaneng. ✓✓
 - Ha ke dumellane le yona hobane ho ya ka moaparo wa bona, ba nomoruweng 2 le 4 e ka nna ya ba ba tswa sekolong.
 - Ha ke dumellane le wona hobane e ka nna ya ba ke hona ba yang mosebetsing ha ba bang (ba nomoruweng 2 le 4) ba ya sekolong.
 - Ha ke dumellane le wona hobane e ka nna ya ba ba ikela kapa ba tswa mabakeng a bona a fapaneng.
- E le nngwe feela, mme ho elwe tlhoko dikarabo tsa baithuti.** (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

	QOTSO		DINTLHA TSE LEBELLETSWENG
1.	'Moinyatsi o lokela ho iqenehela kamehla, a se dule aikomanya le hona ho ikutlwela bohloko.'	1.	Moinyatsi a ithute ho iqenehela kamehla, a se ikutlwele bohloko.
2.	'Hape ho bohlokwa hore moinyatsi a se dulele ho ikahlola maemong a fapaneng ao a iphumanang a le ho ona.'	2.	Motho ya inyatsang ha a lokela ho iqosa.
3.	'Lehlasipa la ho inyatsa le lokela ho ipolella kgafetsa hore le bohlokwa.'	3.	Moinyatsi a ikgopotse hore o bohlokwa.
4.	'Ho feta moo, le bue tse ntle, tse molemo feela ka molomo wa lona ka nako tsohle bakeng sa ho ikgothatsa.'	4.	Moinyatsi a ikgothatse ka tse bohlokwa feela.
5.	'Ho bohlokwa haholo hore moinyatsi a ipehele meedi le dipehelo tse fihlillehang ha bobebe.'	5.	Moinyatsi a iketsetse meedi e fihlillehang ha bonolo.
6.	'A boele a se kgathatsehe ha a sa fihlelle tse ding tsa dipehelo tseo, a batle tshehetso ho ba bang.'	6.	Moinyatsi a kope tshehetso bathong ba bang nakong eo a sa fihlelleng dipehelo tsa hae.
7.	'Mohla a fihlilleletseng tse itseng a itebohe e le hona ho ikgopotsa hore ho inyatsa ke lefu le bohloko le sulafalletsang le monga lona.'	7.	Moinyatsi a itebohe kamehla ka mora ho fihlella dipehelo tse itseng.

(Palo ya mantswe = 65)

Kgutsufatso e lokela ho tshwauwa ka tsela e latelang:

Ho tshwauwa ha kgutsufatso ho itshetlehe ho kenngweng ha dintlha tsa bohlokwa ho latela ditlhoko tsa potso le ho ntshuweng ha tse sa amaneng le potso hohang.

- **Kabo ya matshwao:**

- Matshwao a 7 dintlheng tse supileng (letshwao bakeng sa ntlha).
- Matshwao a 3 tshebedisong ya puo.
- Matshwao ohle: 10

- **Kabo ya matshwao a tshebediso ya puo ha mohlalobuwa a sebedisitse mantswe a hae:**

- Dintlha tse 1–3 tse nepahetseng: kabo e be letshwao le le leng.
- Dintlha tse 4–5 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mabedi.
- Dintlha tse 6–7 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mararo.

- **Kabo ya matshwao a tshebediso ya puo ha mohlalobuwa a qotsitse dintlha di le jwalo temeng:**

- Ha a qotsitse ntlha tse (6–7) a se abelwe matshwao a puo.
- Ha a qotsitse ntlha tse (4–5) a abelwe letshwao le le leng la puo.
- Ha a qotsitse ntlha tse (2–3) a abelwe matshwao a mabedi a puo.

ELA TLHOKO:**Palo ya mantswe:**

- Batshwai ba nnetefatse palo ya mantswe a sebedisitsweng ke bahlahlobuwa.
- Mohlahlobuwa a se hulelwe matshwao ha a sa bontsha palo ya mantswe kapa ha palo ya mantswe e sa nepahala.
- Ha mohlalobuwa a fetile/tlotse palo e lebelletsweng ya mantswe, motshwayi a bale ho fihlella qetellong ya polelo e le nngwe ka mora palo ya mantswe a lebelletsweng, mme a se tshwaye kgutsufatso kaofela.

Mohlala wa palo ya mantswe:

	Polelo			Palo ya mantswe
SESOTHO	<i>Ke</i>	<i>a</i>	<i>tsamaya</i>	3

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:**10**

KAROLO YA C: TSHEBEDISO YA PUO**TATAISO YA HO TSHWAYA THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO****Mopeleto**

- Dikarabo tsa lentswe le le leng di tshwauwe di nepahetse leha mopeleto o fosahetse, ntle leha phoso eo e nyotobetsa moelelo wa lentswe leo.
- Dikarabong tse ngotsweng ka dipolelo tse felletseng, mopeleto o fosahetseng o se ke wa abelwa dintlha haeba tshebediso ya puo e le yona e hlahlojwang.
- Moo ho hlahlojwang kgutsufatso ya mantswe, karabo e be le matshwao a nepahetseng a puo.
- Dibopeho tsa dipolelo e be tse nepahetseng di be di ngolwe ka dipolelo tse felletseng ho latela ditaello.
- Bakeng sa dipotso tse nang le kgetho, ananela tlhaku e emetseng karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

POTSO YA 3

- 3.1 • Puo e susumetsang. ✓
 • Mengolo/difonto tse fapaneng.
 • Boteng ba lepetjo.
 • Tshebediso ya matshwao a puo.
E le nngwe feela. (1)
- 3.2 Se reretswe batho ba dulang ba sebetsa ka thata/le tseleng ✓ hobane se monate ebile se fana ka matla/morolo. ✓ (2)
- 3.3 D✓✓ (2)
- 3.4 Sepheo sa yona ke ho hohella mmadi sehlahisweng sena ka hohlehohle, a be le kgahleho ya ho ema a iphumanele sona. ✓✓ (2)
- 3.5 • Molaetsa o fetiswang papatsong ena ke wa mafolofolo a fumanwang ka mora ho sebedisa sehlahiswa sena. E, mongodi o atlehile hobane sehlahiswa seo a se bapatsang se fana ka mahlahlaha, e leng seo re se bonang ho monna ya papatsong, ya qhometseng hodimo, e leng sesupo sa matla le mafolofolo ao a a fumaneng sehlahisweng sena. ✓✓✓
 • Tshebediso ya ditshwantsho e atlehisitse mmapatsi ho tshehetsa molaetsa wa papatso kaha ditshwantsho di thusa ba di utlwisang ho iphumanela molaetsa oo di o fetisang.
Le le leng feela. (3)

[10]

POTSO YA 4

- 4.1 E re tsebisa hore o kgotsofetse/thabetse ho hapa kontinente ya Afrika kaha o bososetse. ✓ (1)
- 4.2
- Sepheo sa mokhathunu ke ho hlakisa kgotsofalo kapa ho hatella taba ya hore o tsamaile hantle haholo. ✓✓
 - Tshebediso ya puo e lefi ke lewa le tlwaelehileng la dikhathunu, le sebediswang molemong wa ho fetelletsa maemo ao ho buuang ka ona.
- Se le seng feela.** (2)
- 4.3
- E sebedisitswe ho toboketsa monahano wa hore monna eo o thabile haholo hoo a fetelletsang thabo ena ya hae ka ho nahana hore ha ho e so be le motho ya ka thabang jwalo ka yena, empa ho se jwalo. ✓✓
 - E sebedisitswe ho fetelletsa thabo ya monna eo, a thabetse ho iphumana a busa kontinente e kgolo jwalo ka Afrika, eo a sa duleng ho yona.
- E le nngwe feela.** (2)
- 4.4 A/o sebeleditse moo a bonang teng. ✓✓ (2)
- 4.5 Tomatso e hlaka moo kontinente ya Afrika e bonahalang e felletse ka kolowaneng ho totobatsa maikutlo a ho nyenyefatsa kontinente ena, e nyenyefatswa ke naha e le nngwe. Afrika ke kontinente e kgolo ho feta China. Leha ho le jwalo, e inehetse hore e hatjwe le ho laolwa ke naha e nyenyane hakaalo. Sena se bontsha ho hloka boitshepo ha Mafrika ho bakilweng ke puso ya sekoloni. ✓✓✓ (3)
- Ho elwe tlhoko dikarabo tsa baithuti.** [10]

POTSO YA 5

- 5.1 5.1.1 Bohlokwa ba lona ke ho fetelletsisa ntlha ya hore bashanyana ba hola ba imetswe ke boima bo boholo haholo. ✓✓ (2)
- 5.1.2 Ho hlotha ke ho phamola ntho ka dikgoka ho motho, mme mongodi o kgethile ho sebedisa lentswe lena hobane le totobatsa ntlha ya hore ha ba na taolo hodima ketso ena, mme le kgohlela hantle maemong ana a tema. ✓✓ (2)
- 5.1.3 O le sebedisitse ka sepheo sa ho hatella taba ya hore dipuo tse buuang ka bashanyana di ngata haholo ebile di ka buuwa le ke ha e le mang kapa mang feela leha a se na boitsebelo ba seo ba se buang. ✓✓ (2)
- 5.1.4 E sebedisitswe ka maikemisetso a ho fa mantswe ana sefutho ka ho hatella kamoo seboko se leng bohlokwa kateng ho phekoleng maikutlo a bana ba bashanyana. ✓✓ (2)
- 5.1.5 D/mothofatso hobane ntho e se nang bophelo e leng dikgoka ho buua ka yona jwalo ka ha eka e a phela, e a busa, e a rena. ✓✓ (2)
- 5.1.6 Ke ho bontsha phapano ya mehla e fapaneng, e leng mehla ya jwale le mehla e fetileng. ✓✓ (2)
- 5.1.7 E, o se fihlelletse hobane karaburetso ya pono e seratswaneng seo, e re bopela setshwantsho se re fang mohlala o phethahetseng wa boima boo bashanyana ba bo jereng e le hore mmadi a sale a inkela qeto ya hore ke boima bo bokaakang, haholo ha bo dutse mahetleng a bona nyene le bosiu. ✓✓ (2)
- 5.2 5.2.1 Sepheo sa yona ke ho toboketsa hore titjhere o dula a bua le moithuti eo empa ha a mamele. ✓✓ (2)
- 5.2.2 A amana le yona ka hore o bontsha tello ka ho se natse titjhere ebile a bua le yona a pokothetse, a itjhebetse selefounu. ✓✓ (2)
- 5.2.3 Le sebedisitswe ka sepheo sa ho bontsha ho tella ha moithuti, hobane ke mona o botsa titjhere hore ha e bone o ntse a ngola ka selefounu na. ✓✓ (2)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80